

51. § (1) A Magyar Köztársaság legfőbb ügyésze és az ügyészség gondoskodik a természetes személyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek jogainak a védelméről, valamint az alkotmányos rendet, az ország biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető minden cselekmény következetes üldözéséről.

(2) Az ügyészség törvényben meghatározott jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, képviseli a vádat a bírósági eljárásban, továbbá felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett.

(3) Az ügyészség közreműködik annak biztosításában, hogy mindenki megtartsa a törvényeket. Törvénysértés esetén – törvényben meghatározott esetekben és módon – fellép a törvényesség védelmében.

52. § (1) A Magyar Köztársaság legfőbb ügyészét a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja, a legfőbb ügyész helyetteseit a legfőbb ügyész javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki.

(2) A legfőbb ügyész az Országgyűlésnek felelős, és működéséről köteles beszámolni.

53. § (1) Az ügyészeket a Magyar Köztársaság legfőbb ügyésze nevezi ki.

(2) Az ügyészek nem lehetnek tagjai pártoknak és politikai tevékenységet nem folytathatnak.

(3) Az ügyészi szervezetet a legfőbb ügyész vezeti és irányítja.

(4) Az ügyészségre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg.

## Bárd Károly az ügyészségről

### *Milyen ügyészséget szeretnék?*

Mielőtt válaszolok e kérdésre, felteszek egy másikat. Van-e egyáltalán szükségünk ügyészségre? Első hallásra a felvetés abszurdnak tűnhet. De a jogszolgáltatás jó ideig központi vádhatóság nélkül folyt, a modern ügyészség nálunk nem egészen másfél évszázaddal ezelőtt jött létre. Angliában a törvénykezés 1986-ig megvolt ügyészség nélkül, ekkor állították fel a *Crown Prosecution Service*-t. Ez azonban szervezetében, hatáskörében sokban különbözik attól, amit hagyományosan az ügyészség alatt értünk. A jelentősebb ügyekben például továbbra is a felsőbíróságok előtti fellépésre jogosított ügyvédek képviselik a vádat a bíróság előtt.

Ha az igazságszolgáltatás többi szereplőjét kérdezzük: ragaszkodnak-e az ügyészséghez, válaszuk nem lesz feltétlenül igenlő. A nyomozók/vizsgálók közül sokan vélekednek úgy, hogy aggályoskodásukkal az ügyészek semmi-

vé teszik munkájuk eredményét. A bírák arról panaszkodnak, hogy a hevenyészett vádiratokból néha azt sem képesek megállapítani, kit és mivel vádol az ügyészség. Ezért nemcsak ítélkeznek – holott kizárólag ez lenne a dolguk -, hanem kénytelenek a vádat megfogalmazni, az azt alátámasztó bizonyítékokat összegyűjteni. Az ügyvédek vidáman el lennének ügyészek nélkül, főképp, ha a vádképviselőt jogát tőlük átvehetnék. Ez sem elképzelhetetlen: a rendszerváltás környékén egyetértés volt abban, hogy az ügyészi vádmonopóliummal való lehetséges visszaélések ellenszereként fel kell élesztetni a második világháború után eltörölt pótmagánvádló intézményét. Így is történt: az új büntető eljárási törvény engedélyezi, hogy az ügyész tételessége esetén a sértett lépjen a helyébe, és ilyenkor köteles ügyvéd szolgáltatást igénybe venni.

A laikusok sem igazán rokonszenveznek az ügyészséggel. Mi vonzót is találna szabadságszerető, plebejus énünk egy olyan szervezetben, amelynek gyökerei az uralkodók és a kiskirályok pénzügyi érdekeit képviselő *procurator*-ra nyúlnak vissza? Miért is találnánk rokonszenvesnek egy olyan testületet, amely a diktátorok megbízásából mindent tudni akart, minden után kutakodott? A Rendőrség jóval hamarabb kiheverte a rendszerváltás előidézte traumát, és sikerült magát elfogadtatnia, pedig szerepe a diktatúra fenntartásában nagyobb volt, mint az ügyészségé. (Az időnként elhangzó vád: a teljhatalmú, sztálini típusú ügyészség volt nálunk is a rendszer legfőbb fegyvere, igaztalan.) Mert másik énünk rendre vágyik azért rendőrré. Tudomásul vesszük, hogy a rend nevében időnként nekünk is kijut néhány pofon. Ám rendszerint mégiscsak az kapja, aki arra rászolgált, akinek mi magunk is lekennénk néhányat, ha lenne hatalmunk és ezért bátorságunk. A gáncsoskodó ügyész pedig, aki az életet csak az aktákból ismeri, azt firtatja, hogy jogos volt-e a pofon.

De ügyészség van! Ha egy szervezet egyszer létrejött, nem könnyű azt felszámolni. A rendszerváltáskor sem került szóba feloszlátása. Ám a jogállami szerkezet kiépítése megtépázta tekintélyét, és sebet ejtett azon a képen, amelyet magáról korábban alkotott. Bizony, az ügyészséget „lefokozták”. A közjogi méltóságok megválasztásához az Alkotmány a képviselők kétharmadának szavazatát kívánja. Minősített többség kell a legjelentősebbnek tartott törvények elfogadásához és módosításához is. A legfőbb ügyész személyéről, miképp az ügyészségi törvényről, a parlament egyszerű többséggel dönthet. Az országgyűlési biztosok és az Állami Számvevőszék megjelenése az alaptörvényben szűkítette az ügyészség jogkörét, az Alkotmánybíróság pedig nemcsak léteivel, de döntéseivel is hatásköröket vont el a testülettől. Azokon a területeken, ahol az ügyészség jogosítványokat megtartott, a jogvédő szervezetek törték át monopóliumát.

A lefokozás szimbolikusan is megtörtént. A közjogi méltóságok között az igazságszolgáltatást ma már egyedül a Legfelsőbb Bíróság elnöke képviseli. Ő feszíti a jelesebb eseményeken, a Köztársaság nevében váratlanul megjelenik ott is – pápák temetésén és beiktatásán vagy díjátadáskor a sportrendez-

vényeken –, ahol felbukkanására legkevesbé sem számítanánk. A legfőbb ügyész meg sehol.

A rendszerváltás előidézte traumát az ügyészség kiheverhette volna, ha tudomásul veszi, hogy az idők változnak, és új szerepet talál magának. De továbbra is valamiféle absztrakt törvényesség felett kívánt őrködni, mégpedig egyedül. Önképe mit sem változott. Tagjai igényt tartottak arra, hogy akár csak a bírákat, függetlennek ismerjék el őket, holott sohasem voltak azok. (Megjegyzem, a tapasztalat az, hogy a függetlenség kiterjesztése más, az igazságszolgáltatásban szerepet játszó szervekre mindig a bírói függetlenség relativizálását eredményezi, vagyis csorbítja azt.)

Az igazságszolgáltatás szereplői látják, hogy az ügyészség önképe korábbi státuszához igazodik és ezért hamis. A közvélemény pedig nem érti, hogy mire való az ügyészség. Csak azt látja, hogy a parlament hetente osztályismétlésre utalja a szervezet vezetőjét, miközben az ügyészség folyamatosan jelesre értékeli saját produkcióját. Márpedig ha a magunkról alkotott kép és az, ahogy mások látnak bennünket, eltér, a következmény zavarodottság és bizonytalanság, amelyek agresszivitásba csaphatnak át.

Az önkép és a mások alkotta kép távolodásáról nem az ügyészek tehetnek elsősorban. Sokkal inkább hibáztatható a politika. A politikusok, akik képtelenek az ügyészség közjogi státusza körüli vitát lezárni, és ezzel állandósították az időlegesség és a bizonytalanság érzését a testület tagjaiban. Nem az a döntő, hogy a kormányzatnak alárendelt vagy a parlamentnek felelős, majd nem független ügyészi szervezet jön-e létre. Mindkét megoldás elfogadható, ha a működés szabályait a választott modell követelte logika alapján fogalmazzák meg. De súlyosak a politika bűnei abban is, hogy a Rendőrség és az ügyészség, sőt a bíróság és az ügyészség közti ésszerű párbeszédet ellehetetlenítette, holott ez segítette volna a testületet abban, hogy helyét megjelje.

Az önkép és a külvilág rajzolta kép nem fog egybeesni, de még csak közelebb sem kerülnek egymáshoz, mindaddig, amíg az ügyészség nem találja meg új arcát. Abban kell egyezsége jutni, hogy mit várunk el az ügyészségtől, és ezt kell tudatni a közosséggel. E nélkül a szervezet teljesítménye nem értékelhető, kizárt a közösségi ellenőrzés, holott a demokratikus jogszolgáltatás ezt megkövetelné. Ha nem fogalmazzuk meg az elvárásokat, akkor az ügyészséget is megfosztjuk annak lehetőségétől, hogy igazolja sikereit, hogy jó színben tüntethesse fel magát.

A szerepváltás kényszerével nemcsak a magyar és nemcsak a rendszerváltó országok ügyészségei szembesültek. Egyeseknek sikerült a váltás: Franciaországban, az intézmény szülőhazájában, az ügyészség úgy lábalt ki a válságból, hogy jogszabályi háttér nélkül is nagyobb részt kezdett vállalni a közbiztonság erősítésében, az áldozatok és az elkövetők közti megegyezés elősegítésében a büntető ügyek mielőbbi lezárásának érdekében és azért, hogy a sértettek a büntető per előidézte másodlagos viktimizációt elkerülhessék. Érdemes lenne nálunk is egy ilyen arculatváltáson elgondolkodni: az ügyészség az elidegenedett hatalom képviselőjéből, az elvont törvényesség, az

absztrakt rend űréből az áldozatok érdekeit felkaroló testületté alakulhatna, amely egyúttal az igazságszolgáltatás szervétől elvárt tárgyilagossággal, mértékletességgel látná el tisztét. Ez idáig az ügyészség ezt a szerepet nem találta vonzónak: a sértett és az elkövető közötti mediáció szabályainak kialakításakor nem érezte szükségét annak, hogy a közvetítésben jelentősebb feladatot vállaljon magára. Pedig a közvélemény feltehetően rokonszenvezne egy olyan ügyész képével, aki fellép az áldozatok érdekében, de mértékartásával a büntett kiváltotta felháborodást ésszerű mederben tartja, aki segít abban, hogy a sértettek és az elkövetők megbékéljenek, és aki gondoskodik az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartásáról. Lehetnek persze más szerepek is. De szerepet kell találni. Mert ha állandósul a szervezet láthatatlansága, ha a közösség továbbra sem érzékeli, mi a funkciója, akkor tényleg nem az lesz a kérdés, hogy milyen ügyészséget látnánk szívesen. Hanem az, hogy egyáltalán szükség van-e rá.